

Editorial

Nové přístupy v metodologii sociálněvědního výzkumu

Petr Soukup

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

dostává se vám do rukou monotematické číslo věnované novinkám v oblasti metodologie v sociálních vědách. Je namístě položit si otázku, zda je tato osvěta vlastně potřebná. Dovolím si uvést vlastní pohled na tuto otázku.

Úroveň znalostí a dovedností v oblasti sociálněvědní metodologie za posledních třicet let v ČR výrazně vzrostla, ale stále nedostačuje standardům běžným v zemích s nejlepšími vědeckými pracovišti (některé univerzity v USA, v Evropě pak zejména v Nizozemí a Německu). Je potřebné navíc uvést, že mezi jednotlivými sociálněvědními obory existují v ČR (a nejen zde) v oblasti metodologické průpravy velké rozdíly, které se navíc díky výraznějšímu posunu některých disciplín zvětšují. Cílem tohoto monočíslo je právě tyto mezery (vůči světu i mezi disciplínami) do značné míry eliminovat a posunout tak hranice metodologie v ČR (a nejspíše také v SR) o pověstný krůček dále. Je korektní přiznat, že tato snaha není ojedinělá. Z poslední doby lze například vzpomenout monočíslo časopisu *Pedagogická orientace* (3/2016), dále některé vydané knihy (metodologickou mezeru základního textu výrazně pokryla učebnice autorů z FHS UK¹). Nyní nadto vzniká monočíslo *Sociologického časopisu* věnované fenoménu big data a data miningu.

Na výzvu podat návrh abstraktu do tohoto monočíslo reagovala poměrně pestrá skupina sociálních vědců (převážně z oblasti sociologie), od začínajících doktorandů až po pravidelně publikující profesory. Tematická šíře, kterou monočíslo vymezilo, přinesla zajímavé návrhy, dílem specifické pro kvalitativní nebo kvantitativní metodologii, dílem též příspěvky přemostující tento dnes již překonaný metodologický rozkol. Výsledkem recenzního řízení je šest článků, které si můžete dále přečíst. Jako drobnou pozvánku si dovoluji editorské uvedení do jednotlivých textů.

První článek brněnských nadějí sociologie z FSS Barbory Hubatkové a Martina Lakomého si vytkl za cíl seznámit čtenáře s možnostmi kombinace různých metod sběru dat. Autoři nejen shrnují dosavadní světové poznání v této oblasti (do určité míry jde tedy o přehledovou studii), ale obohacují tyto poznatky o zkušenosti z českého prostředí, a článek je

¹ Novotná, H., O. Špaček, M. Šťovíčková Jantulová. 2020. Metody výzkumu ve společenských vědách. Fakulta humanitních studií

tak přímo použitelný pro české výzkumníky. Troufám si odhadovat, že téma této studie bude čím dál důležitější.

Další text pochází opět z Brna, z pera pedagožky Markéty Košatkové, která se věnuje zejména oblasti kvalitativního výzkumu. Autorka komplexně nahlíží na situační analýzu, jež je v ČR (i přes četné deklarace v publikovaných textech) užívána velmi řídko. Lze doufat, že právě díky článku Košatkové bude tento přístup uplatňován mnohem častěji.

Z ryze kvalitativně orientovaného textu přejdeme do čistě kvantitativní studie, jejíž autorky působí v Sociologickém ústavu (Petra Raudenská a Radka Hanzlová). Zejména první autorka zde navazuje na své předchozí studie věnované ekvivalenci (invarianci) měření. Jak v oblasti mezinárodního výzkumu (a následných komparací), tak i v oblasti národních výzkumů (a srovnávání dílčích skupin) je téma ekvivalence měření stále častěji skloňováno. Nyní předložená studie seznamuje české čtenáře s nejnovějším přístupem v této oblasti, který je založen na logice bayesiánské statistiky, bývá označován jako přibližná bayesiánská ekvivalence. Autorky na škálách měřících subjektivní blahobyt ze šetření ISSP ukazují, nakolik je lze považovat za srovnatelné mezi jednotlivými zeměmi.

Bayesiánskou přesmyčkou se dostáváme k dalšímu textu tohoto monočíslo, kterým je článek editora, věnovaný Bayesově faktoru. Bayesův faktor je reakcí na problematrické rysy P hodnoty užívané k hodnocení kvantitativních dat. Článek se snaží představit českému čtenáři logiku Bayesova faktoru a na přímých srovnáních založených na práci s daty EVS a ISSP (vždy jen za ČR) demonstrovat rozdíly a podobnosti s P hodnotou. Nakolik je Bayesův faktor zlatým grálem, po němž pátrají nepřátelé P hodnoty, se jistě čtenář na základě četby rozhodne sám.

Poslední dva texty se paradoxně shodují v základním tématu a tím je analýza sociálních sítí. Toto rostoucí odvětví zpracování kvantitativních dat má i v ČR své četné zastánce a propagátory. První článek od Tomáše Diviáka (nyní působícího na univerzitě v Manchesteru) ukazuje na různé způsoby určení centrálního postavení v sociální síti. Text je vlastně variací na známé téma, že na složité otázky neexistují jednoduché odpovědi. Tomáš Diviáka přesvědčivě ukazuje, že pro různé situace se (ne)hodí různé míry centrality, a dává mnohá doporučení pro správné užívání těchto měř, stejně jako varování před jejich chybným užíváním.

Poslední studie příznačně uzavírá kruh a vrací se opět na půdu FSS (vydavatele časopisu *Sociální studia*). Jde o studii Jiřího Navrátila, která se věnuje opět analýzám sociálních sítí (SNA), tentokrát v kontextu sociálních hnutí. Sám fenomén sociálních hnutí není v sociologii nijak starý a kombinace se síťovou analýzou patří mezi opravdové novinky. Článek kromě precizního shrnutí současného poznání nabízí čtenářům i solidní přehled oblastí, kde lze SNA v oblasti sociálních hnutí používat (rekrutace, členství, koalice mezi hnutími apod). Troufám si předvídat, že článek bude velice dobrým základem pro další empirické studie v československém prostoru.

Jako editor musím velmi poděkovat zejména všem, kdo byli ochotni zaslat abstrakt a následně připravovat text pro monočíslo. Mohu konstatovat, že recenzní řízení bylo u všech textů velmi tvrdé a ve většině případů probíhalo dvoukolově. Další mé poděkování patří redakci časopisu *Sociální studia*, jmenovitě pak Báře Hubatkové a Pavlu Pospěchovi. Museli bojovat nejen s autory, kteří se bránili připomínkám recenzentů, ale i s recenzenty, kteří typicky nedodávali své posudky ve slíbeném časovém horizontu. Role externího editora

byla pak velmi snadná a spočívala jen ve čtení textů a posudků a formulaci rozhodnutí o dalším postupu. Lze jen doufat, že jsem jako externí editor příliš nekomplikoval život editorům domácím.

Jakkoli mám v tuto chvíli snahu konstatovat, že se editorský záměr monočísla zdařil – máme šest nových textů, které kultivují metodologické poznání v ČR –, není ještě důvod k plnému optimismu. Je totiž více než zřejmé, že by mohlo vzniknout ještě několik dalších metodologicky orientovaných monočísel a stále by bylo o čem psát. Ostatně lze doufat, že se dalších podobně laděných monotematických čísel brzy dočkáme.